Sosyoloji Dergisi, 2025, Sayı: 50

Araştırma Makalesi / Research Article

TÜRKİYE'DE ÇOCUK ALGISI VE ÇOCUKLARA YÖNELİK AYRIMCILIK: EBEVEYN TUTUMLARI VE SÖYLEMLERİ ÜZERİNE NİTELİKSEL BİR ARAŞTIRMA

Asena ÖZTÜRK*

Elif Sabahat UYAR**

Öz

Yetişkin merkezli toplumlarda çocuklara yönelik ayrımcılık farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, Türkiye'de orta sınıf ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutum ve söylemlerini inceleyerek alana niteliksel bir katkı sunmaktadır. Makalenin kuramsal çerçevesi çocukluk olgusunun bağlamsallığını vurgulayan tarihsel araştırmalar, yeni çocukluk sosyolojisi ve *childism* kavramı üzerine güncel tartışmalardan beslenmektedir. Bu perspektifle, 2023 yazında Eskişehir'de 7–12 yaş aralığında çocuğu olan ebeveynlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bulgular, ebeveynlik pratiklerinde yetişkin merkezli toplumsal yapının kalıplaşmış izlerine ve ebeveyn deneyimlerinin toplumsal cinsiyet rejimi ile sosyal politika sistemi gibi yapısal koşullarla ilişkisine ışık tutmaktadır. Ayrımcı söylemler özellikle ebeveynlerin gençlerle ilgili kalıp yargılarında, kriz anlarına dair anlatılarında ve benimsedikleri toplumsal değerleri aktarma misyonlarında karşımıza çıkmaktadır. Araştırma, ebeveyn anlatılarındaki örüntüleri inceleyerek çocukluk sosyolojisi ve ayrımcılık literatürüne katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ayrımcılık, Childism, Çocukluk Sosyolojisi, Ebeveynlik, Çocuk

* Uzman Sosyolog, aseeeoztrk@gmail.com; ORCID: 0009-0002-8518-7718

** Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, esmura@comu.edu.tr; ORCID: 0000-0001-8457-7920

Makale Gönderim Tarihi: 23/09/2025, **Makale Kabul Tarihi:** 27/10/2025

Atıf: Öztürk, A. & Uyar, S. E. (2025). Türkiye'de çocuk algısı ve çocuklara yönelik ayrımcılık: Ebeveyn tutum ve söylemleri üzerine niteliksel bir araştırma. ***Sosyoloji Dergisi*****, 50, 229-256. doi: 10.59572/sosder.1789280**

Perceptions of Childhood and Discrimination Against Children in Turkey: A Qualitative Study on Parental Attitudes and Discourses

Abstract

In adult-centered societies, discrimination against children manifests in various forms. This study provides a qualitative contribution to the field by examining the attitudes and discourses of middle-class parents in Turkey toward their children. The theoretical framework of the article is informed by historical research emphasizing the contextual nature of childhood, as well as contemporary debates on the new sociology of childhood and the concept of childism. From this perspective, semi-structured interviews were conducted in Eskişehir during the summer of 2023 with parents of children aged 7 to 12. The findings shed light on the persistent traces of adult-centered social structures in parenting practices and on how parental experiences are shaped by structural conditions such as gender regimes and social policy systems. Discriminatory discourses particularly emerge in parents' stereotypes about youth, their narratives of moments of crisis, and their perceived mission to transmit social values. By analyzing the patterns embedded in parental narratives, this research contributes to the literature on the sociology of childhood and discrimination.

Keywords: Discrimination, Childism, Sociology of Childhood, Parenting, Child

1. Giriş

Ayrımcılık, toplumsal yaşamın hemen her alanında karşımıza çıkan yaygın bir olgudur. İşgücü piyasasından televizyon programlarına, gündelik sohbetlerden eğitim ortamlarına kadar uzanan geniş bir yelpazede farklı biçimlerde ortaya çıkar. Türkiye'de yapılan araştırmalar, en çok kadınların, yaşlıların, engellilerin ve etnik ya da inanç bakımından farklı grupların ayrımcılığa uğradığını gösteriyor (Erdoğan ve Vakıf, 2020; Çayır ve Ayan, 2018; Çelenk, 2010; Pamuk, 2018; Tunçay, 2020). Toplumsal tabakalaşma ve bu yapının şekillendirdiği normlar, ayrımcılığın hangi biçimlerde tezahür ettiğini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır.

Son yıllarda ayrımcılık araştırmalarında giderek daha fazla dikkat çeken gruplardan biri de çocuklardır. Türkiye'de, tıpkı birçok sanayi toplumunda olduğu gibi, yetişkin merkezli bir toplumsal düzen hâkimdir. Bu düzen, çocukları yalnızca

ikinci plana itmekle kalmaz; aynı zamanda onların haklarını, sınırlarını ve tercihlerini de kısıtlar. Gündelik yaşamda yetişkinler, farkında olarak ya da olmayarak, çocuklara karşı çeşitli ayrımcı uygulamalarda bulunur. Yetişkin merkezli toplumsal yapıda, yaşları ve statüleri nedeniyle güçsüz görülen çocuklar çoğu zaman ikincil konumda değerlendirilir, sorunları ertelenebilir bulunur ve hakları, yetişkinler tarafından belirlenen sınırlar içinde tanımlanır. Etiketleme, yok sayma ve söz hakkı tanımama gibi ayrımcı söylem ve tutumlar, bu yapının ayrılmaz bir parçasını oluşturur.

Literatürde çocukluk dönemine dair araştırmalar mevcut olsa da çocuklara yönelik ayrımcılık konusundaki kuramsal perspektiflerin gelişimi görece uzun zaman almıştır. Toplumun dinamiklerini ve bireyler üzerindeki etkilerini geniş bir perspektifle ele alan sosyoloji gibi bir bilim dalında, çocukluk sosyolojisinin görece geç gelişmesi dikkat çekicidir. Bu gecikmenin temel nedenlerinden biri, klasik sosyolojinin çocukluğu doğrudan araştırma konusu yapmaması; çocukları ise genellikle aile kurumunun bir parçası olarak, geleceğin yetişkinleri şeklinde değerlendirmesidir (Karabıyık, 2019; Gürdal Demir, 2013; Dikmen Özarslan, 2016). Örneğin, endüstrileşmenin hız kazandığı dönemde, düşük ücretlerle ve uzun saatler boyunca fabrikalarda çalıştırılan çocukların yaşadığı ayrımcılık ve hak ihlalleri, sosyolojik araştırmaların odağında yer almamıştır (Dikmen Özarslan, 2016). Dolayısıyla klasik sosyoloji, çocukları yalnızca toplumsal yapıya katkıları üzerinden değerlendiren ve onları etkin bireyler olarak görmeyen bir anlayışla ilerlemiştir; oysa bu dar bakış açısı, hem çocukların içinde bulundukları koşulları ve bu koşullara karşı geliştirdikleri mücadele biçimlerini hem de yetişkin-merkezli toplum yapısının ayrımcılık gibi dinamiklerini anlamak için yetersiz kalmaktadır.

Bu konuda literatürde önemli bir kırılmayı 20. yüzyılda çocukluk olgusunun tarihselliğini ve toplumsallığını ortaya koyan araştırmalar sağlamıştır (Aries, 1962; Postman, 1995). Bu çalışmalar, çocukluğu evrensel ve durağan bir kategori olarak görmek yerine, tarihsel ve toplumsal koşullar içinde inşa edilen bir olgu olarak kavramsallaştırmış; böylece çocukların özgün deneyimlerini merkeze alan yeni çocukluk sosyolojisi araştırmaları için önemli bir çerçeve oluşturmuştur. Söz konusu yeni bakış açısı, klasik yetişkin-merkezli anlayışa eleştirel bir perspektifle yaklaşarak, çocukların yalnızca geleceğin yetişkinleri olarak değerlendirilmesine veya akademik çalışmalarda ikincil konumda bırakılmasına karşı alternatif bir çerçeve geliştirmiştir.

Yeni çocukluk sosyolojisi perspektifinin gelişiminde, çocukluğun tarihsel olarak değişen bir kategori olarak kavramsallaştırılması ve çocukların hem toplumsal süreçlerde etkin rol oynayan, kendine özgü deneyimleri olan özneler hem de topluma dair bilgi kaynakları olarak yeniden konumlandırılması önemli bir rol oynamıştır. Bu çerçevede, Allan Prout ve Allison James'in (1997) *Constructing and Reconstructing Childhood* başlıklı derlemesi, çocukluğun durağan bir kategori olmadığını ve toplumsal ilişkiler içinde yeniden üretildiğini vurgulamıştır. James, Jenks ve Prout (1998) ise çocukluğu toplumsal olarak inşa edilmiş bir kategori olarak ele almış ve çocukların aktif toplumsal özneler olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Berry Mayall'in derlediği *Children's Childhoods: Observed and Experienced* (1994) başlıklı eser, farklı bağlamlarda çocukların gündelik yaşamlarını ve karar alma süreçlerine nasıl dahil olduklarını inceleyerek, çocukların yaşamlarını kendi perspektiflerinden anlamaya çalışan sosyolojik yaklaşımın gelişimine önemli ölçüde katkı sunmuştur. Benzer şekilde, Angela Veale (2005) katılımcı çocuk araştırmaları vurgusuyla çocukları salt bir inceleme nesnesi olmaktan çıkararak, yeni çocukluk sosyolojisi araştırmalarının yöntemsel gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. Buna ek olarak, Spyros Spyrou (2021) *A Preliminary Call for a Critical Public Childhood Studies* başlıklı makalesinde, çocukların sorunlarının tartışılması için kamuoyunun da dahil olduğu daha kapsayıcı bir araştırma modeline ihtiyaç duyulduğunu vurgulamış; çocukluk alanında yürütülen çalışmaların akademik çevrelerin ötesine ulaşması ve geniş kitleler tarafından erişilmesi gerektiğini belirterek, bu literatürün ürettiği toplumsal eleştirinin dönüştürücü bir dinamiğe dönüşebilmesi için bir çerçeve sunmuştur.

Bu tartışmalar içinde, *childism*[1] kavramı, çocukların toplum yapısı içinde maruz kaldıkları ayrımcılığı görünür kılmasıyla güncel tartışmalarda önemli bir yer edinmiştir. Kavram literatürde farklı biçimlerde kullanılsa da en yaygın kabul gören tanımı Elisabeth Young-Bruehl'in *Childism: Confronting Prejudice Against Children* (2012) adlı eserinde ortaya konmuştur. Young-Bruehl'e göre *childism*, yetişkinlerin gündelik yaşamlarında çocuklara karşı sergiledikleri önyargı ve ayrımcı tutumlara işaret etmektedir. Yazar, çocuklara yönelik ayrımcılığın, kurumların ve toplumsal yapının temelinde yer alan "görünmez" çocuk düşmanlığı aracılığıyla varlığını sürdürdüğüne dikkat çekmektedir (s. 15).

[1] Türkçe literatürde *childism* kavramı, çocukçuluk, çocuk düşmanlığı ve çocukizm gibi farklı şekillerde kullanılmaktadır. Aksu Bora (2021), Young-Bruehl'in 2012'de yayımladığı "Childism: Confronting Prejudice Against Children" başlıklı kitabını "Çocuk Düşmanlığı" başlığıyla çevirerek Türkçe literatüre kazandırmıştır. Ancak sosyal bilimciler arasında henüz ortak bir terim üzerinde uzlaşma sağlanmadığından bu makalede *childism* kavramı kullanılmaktadır.

Uluslararası alanyazında olduğu gibi, Türkiye'de de çocukluk sosyolojisi literatürü görece geç bir dönemde gelişim göstermiştir; ancak özellikle 2000'li yıllardan sonra bu alana yönelik akademik ilgi artmış ve yeni çocukluk sosyolojisi perspektifini benimseyen araştırmalar çoğalmıştır (Aydoğmuş Ördem, 2020; Dikmen Özarslan, 2016; Karabıyık, 2019; Onur, 2007; Şenol & Taş, 2020; Şirin, 2019; Tezcan, 2012). Bu alanda, Dolunay Şenol ve Seda Taş'ın (2020) Çocuğa Yönelik Sosyolojik Teorilerin Paradigma Düzeyinde Sınıflandırılması başlıklı makalesi, yeni çocukluk sosyolojisini teorik açıdan güçlendirmiş ve literatüre önemli bir katkı sağlamıştır. Benzer şekilde, Muhammed Sinan Karabıyık (2019) Yeni Sosyolojilere Doğru İmkân ve Fırsatlar: Bir Disiplin Olarak Çocukluk Sosyolojisi başlıklı çalışmasında, yeni çocukluk sosyolojisi içinde çocukların aktif bireyler olarak ele alınması gerektiğine dikkat çekmiştir. Literatürde ayrıca yoksul çocuklar, kız çocukları ve dini veya etnik azınlıklardan gelen çocuklar üzerine yapılan araştırmalar, çocuklara yönelik ayrımcılığın farklı biçimlerini incelemiştir (Altuntaş, 2021; Çayır & Ayan, 2018; Dalfidan, 2020; Dikmen Özarslan, 2020; Ezmeci vd., 2017).

Son dönemde çocukluk alanındaki eleştirel çalışmalar yaygınlaşmış olsa da ulusal literatürde güncel saha araştırmalarına dair belirgin bir eksiklik sürmektedir. Bu makale, Türkiye'de orta sınıf ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutum ve söylemlerini, yetişkin-merkezli toplumsal yapı bağlamında inceleyerek alana niteliksel bir saha çalışmasıyla katkı sunmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın teorik çerçevesini, çocukluk olgusunun bağlamsallığını ortaya koyan tarihsel araştırmalar, yeni çocukluk sosyolojisi çalışmaları ve yetişkin-merkezli toplumsal düzende çocukların maruz kaldıkları ayrımcılıklara dikkat çeken *childism* kavramı etrafında şekillenen güncel tartışmalardan oluşturmaktadır. Amaç çocuklara yönelik normal kabul edilen tutumları sorgulamak, ebeveynlerin deneyimlerini kuşatan sosyal koşullara dikkat çekmek ve çocuklara yönelik ayrımcılık konusunda farkındalık yaratmaktır. Saha çalışması kapsamında, 2023 yılı temmuz ayında Eskişehir'de 7–12 yaş aralığında çocuğu olan ebeveynlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışma, ebeveynlerin çocuklara yönelik tutum ve söylemlerinin, yetişkin-merkezli toplumsal yapının kalıplaşmış izlerini taşıdığını ortaya koymaktadır. Görüşmeler, ebeveynlik deneyimi ile toplumsal cinsiyet rejimi ve sosyal politika sistemi arasındaki bağlar, kriz anlarında ortaya çıkan ebeveyn tutumları ve toplumsal değerlere uygun yetiştirme gerekçesiyle meşrulaştırılan yetişkin-merkezli yaklaşımlar hakkında kapsamlı bir veri seti sunmaktadır. Türkiye'de ebeveyn söylem ve tutumlarına odaklanarak çocuğa yönelik ayrımcı toplumsal bağlamı görünür kılmayı amaçlayan bu çalışma, çocukluk sosyolojisi ve ayrımcılık literatürüne önemli bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Makalede, giriş bölümünü izleyen ilk kısımda literatür ve kavramsal çerçeveye odaklanılarak çocukluk olgusunun toplumsal inşası, çocukluk sosyolojisi ve çocuğa yönelik ayrımcılık üzerine yapılmış çalışmalar ele alınmaktadır. İkinci bölümde araştırmanın yöntemi ve saha çalışmasının ayrıntıları sunulmaktadır. Son bölümde ise bulgulara dayalı olarak ebeveynlik deneyiminin toplumsal cinsiyet rejimi ve sosyal politika sistemiyle ilişkisi tartışılmakta; ayrıca ebeveyn anlatılarında gözlemlenen yetişkin merkezli toplumsal yapının kalıplaşmış izleri incelemeye tabi tutulmaktadır.

2. Literatür ve Kavramsal Çerçeve

Çocukluk, insan yaşamının temel evrelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Günümüzde yaygın anlayış, çocukluğu biyolojik yaşa bağlı, evrensel bir kategori olarak tanımlamaktır. Örneğin, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin ilk maddesi, 18 yaşından küçük her bireyi yasal olarak çocuk saymaktadır (UNICEF). Ancak tarihsel ve toplumsal süreçler, çocukluk kavramının kapsam ve anlam açısından değişkenlik gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle sosyal araştırmacılar, çocukluk olgusunu tarihsel ve toplumsal bağlamıyla birlikte ele almayı önermektedir. Nitekim farklı toplumlarda ve dönemlerde, çocukluk kavramının hangi yaş aralığını kapsadığı ve çocukluğa dair algıların nasıl şekillendiği değişkenlik gösterebilmektedir.

Tarihsel çalışmalar, günümüzde çocuk olarak kabul edilen bireylerin her zaman bu şekilde görülmediğini ve çocukluk anlayışımızın belirli bir tarihsel sürecin ürünü olduğunu göstermektedir. Örneğin, Phillippe Aries C*enturies of Childhood* (1962) başlıklı eserinde, modern anlamda çocukluk kavramının aslında Batı'da 16. ve 17. yüzyılların toplumsal bağlamında şekillendiğini savunur. Aries (1962), 13. yüzyıla kadar resimler ve kutsal kitaplarda çocuk ifadesinin yer almadığını vurgulayarak çocukluğu keşfedilmiş bir sosyal olgu olarak ele alır (s. 33-5). Bu bağlamda, yetişkinler ile çocuklar arasındaki ayrımın netleşmesini sağlayan en önemli tarihsel faktörlerden biri eğitimdir. 16. ve 17. yüzyıllarda eğitimin yaygınlaşmasıyla birlikte çocukların toplum içindeki konumu ve rolleri değişmeye başlamış, böylece çocukluk ve yetişkinlik arasındaki kültürel sınırlar belirginleşmiştir (Aries, 1962: s. 128).

Neil Postman (1995), *"*Çocukluğun Yok Oluşu*"* başlıklı eserinde Orta Çağ Avrupa'sında çocukların "küçük yetişkinler" olarak görüldüklerini ve savaş, cinsellik, şiddet ya da çalışma hayatından uzak tutulmadıklarını vurgular. Postman'a (1995) göre çocuklar ve yetişkinler arasındaki ayrım, matbaanın

icadıyla birlikte belirginleşmeye başlamıştır (s. 41). Bu süreçte, çocukluk olgusunun toplumsal tanımının netleşmesiyle birlikte çocuklara, sadece akrabalık ilişkileri içinde değil, toplum içinde de yeni roller ve sorumluluklar yüklenmiştir. Artık çocuklar, yetişkin olmadan önce belirli bir eğitim sürecinden geçmesi gereken ve "çocuk" kavramına uygun davranışlar sergileyen bir grup olarak görülmeye başlanır. Dolayısıyla, Postman'ın çalışması da tıpkı Aries'in analizi gibi, çocukların toplumsal değişimlere bağlı olarak farklı roller üstlenebileceğini ve çocukluk kavramının tarihsel süreç içinde şekillendiğini ortaya koyar.

Türkiye'ye odaklanan tarihsel araştırmalar da kurumsal dönüşümlerin çocukluk algısını değiştirdiğini ve zaman içinde çocukların toplumsal rolü, konumu ve çocukluğa bakış açısının evrildiğini ortaya koymaktadır (Mamur Işıkçı, 2015). Örneğin, Bekir Onur, "Türkiye'de Çocukluğun Tarihi" (2005) ve "Çocuk, Tarih ve Toplum" (2007) adlı eserlerinde, çocukluk anıları ve çocuklar hakkındaki yazılardan yola çıkarak Osmanlı İmparatorluğu'ndan itibaren çocukların toplum içindeki konumunu ve çocukluk algısının değişimini inceler. Osmanlı toplumunda, çocuklar ailenin geçimine katkı sağlayan bireyler olarak görülürken, 19. yüzyılın sonlarına doğru toplumsal yapının değişmesiyle birlikte "küçük yetişkinler" olarak farklı sorumluluklar üstlenmeye başlamışlardır. Bu dönemde çocuklardan, yetişkin yaşamına hazırlanmak adına başarılı olmaları ve topluma katkı sağlamaları beklenir (Onur, 2007, s. 35). Bu tarihsel dönüşümü ele alan Dilara Nergishan Koçer (2020), "İdeal Çocuk'tan 'Küresel Tüketici'ye: Türkiye'de Çocuk Dergileri ve Çocuk İmgesi" başlıklı araştırmasında, Tanzimat Dönemi'nde çocukların vatanseverlik ve ahlakın taşıyıcısı olarak görülmeye başlandığını vurgular (s. 1221). Çocukluğun anlamının ve kapsamının dönüşümüne, çocuk ve yetişkin hayatının tarihsel süreç içinde giderek ayrıştırılmasına yönelik bulgular ve eğitimle ilgili gelişmeler bu dönemde çocukluğun toplumsal inşasının içeriğine dair ipuçlarını verir.

Çocukluk olgusunun tarihselliğini ve toplumsallığını ortaya koyan bu gibi araştırmalar, çocukların özgün deneyimlerini inceleyen yeni çocukluk sosyolojisi çalışmalarının önemli teorik temellerden birini oluşturur. Yeni çocukluk sosyolojisi, çocukluğun toplumsal olarak inşa edilen bir olgu olduğunu vurgulayan ve çocukları araştırmaların merkezine yerleştiren bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır (Şenol & Taş, 2020: s. 192). Bu yaklaşım, çocuklara yönelik tutumları ve çocukların deneyimlerini bir arada inceleyerek toplumsal sisteme dair kavrayışımızı geliştirir. Yeni çocukluk sosyolojisi bu çerçevede çocukları salt geleceğin yetişkinleri olarak gören ve araçsallaştıran bakış açısını eleştirerek onları halihazırda sosyal aktörler olarak ele almanın önemini vurgular.

Alan Prout, *The Future of Childhood: Towards The Interdisciplinary Study of Children* (2005) adlı eserinde, Birleşik Krallık'ta modernitenin ve küreselleşmenin çocuklar üzerindeki etkilerini inceler. Prout (2005), modernite ile çocukluğun da farklılaştığını ileri sürer (s. 8). Bu dönemde rasyonel düşüncenin ve bunun doğurduğu davranışların yetişkinlere özgü özellikler olarak görülmesi, çocukların yetişkin merkezli düzende ayrımcı kalıp yargılarla ilişkilendirilmesine yol açar (Prout, 2005: s. 10). Prout'a göre (2005), çocuklar bu düzen içinde pasif, bağımlı ve mantıklı olmayan bireyler olarak görülür (s. 10). Modernitenin çocuklar için doğurduğu olumlu ve olumsuz sonuçların yetişkin dünyası açısından da önemli olduğu göz ardı edilmemelidir. Prout (2005), çocukların artan toplumsal katılımının yetişkin-çocuk ilişkilerinde çatışmalara neden olabileceğini vurgular (s. 114). Çocukların teknoloji sayesinde her olaydan haberdar olması ve bunlara yorum yapabilmesi, onların topluma katılımını artırmıştır. Prout (2005), bu duruma çözüm olarak, kalıp yargılar ve kurallar yoluyla çocukları sınırlandırma çabasının devreye girdiğini belirtir (s. 33). Politik düzenlemeler ve kurumlar, çocukları kapalı alanlara yönlendirme eğilimindedir (Prout, 2005: s. 33).

Chris Jenks, *Childhood: Critical Concepts in Sociology* (2005) adlı eserinde, yetişkin merkezli düzende çocukların bakış açısından sorunları çözme eğiliminin olmadığını vurgular (s. 2). Toplumsal sorunlara yetişkinlerin perspektifinden bakılarak, onların uygun gördüğü çözümler uygular. Çocuklar ise fikirleri yok sayılarak şekillendirilmeye çalışılır. Bu durum, çocukların katılımını göz ardı etmekte ve onlara yönelik ayrımcılığı artıran bir etken oluşturur. Jenks (2005), çocukların kurumlar aracılığıyla tek tipleştirilerek kontrol altında tutulmak istenen bir grup olarak değerlendirildiğini ifade eder (s. 5). Bu bağlamda, eğitim kurumları da çocukları politik sistemin istediği şekilde tek tipleştiren en önemli araçlardan biri olarak görülür (Jenks, 2005: s. 5). Çocukların kontrol altında tutulma sürecinin yemek masasına kadar uzandığını belirten Jenks (2005), bu durumu yetişkin-çocuk arasındaki güç ilişkisi, kimlik ve roller çerçevesinde değerlendirir (s. 75).

Allison James, *Socialising Children* (2013) başlıklı eserinde, Birleşik Krallık'ta yetişkinler ve çocuklar arasındaki ilişkiyi kurumları da kapsayarak inceler. James (2013), yaptığı araştırmada gündelik hayatta yetişkinlerden ve çocuklardan topladığı verileri, çocukları merkeze alarak analiz eder (s. 1). James (2013), çocukların aile ve toplum içindeki etkileşiminin sosyalleşme açısından önemli olduğunu vurgular. Ayrıca, aile içinde çocukların yeterince etkin olamadığını ve bunun, yetiştirilme süreçlerinde söz hakkına sahip olmamalarıyla ilişkili olduğunu savunur (James, 2013: 50). James (2013), araştırmasına kurumları da dâhil ederek, klasik sosyologların yetişkin-yapı ilişkisine odaklandığı

gibi çocuk-yapı ilişkisini inceler. Yapı, kurumlar ve çocuklar arasında karşılıklı bir etkileşim olduğunu savunmaktadır (s. 127). Ona göre, yapıdaki değişiklikler çocukları doğrudan olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilir; ancak çocuklar da bu değişimlere karşı aktif bir şekilde katılım gösterebilirler. Çocukların hem kendi aralarında hem de toplumla etkileşim kurarak yapıyı yeniden şekillendirme gücüne sahip olduğunu vurgular (James, 2013: s. 128).

William A. Corsaro *The Sociology of Childhood* (2015) başlıklı eserinde ana akım sosyolojiden hareketle çocukluk sosyolojisini yeniden yorumladığı kuramları tartışır. Bu bağlamda, geleneksel çocukluk kuramı, yorumlayıcı yeniden üretim kuramı ve bireyselden toplumsal yeniden üretim kuramı olmak üzere üç temel kuram sunar (s. 7-27). Corsaro (2015), geleneksel kuramları determinist ve yapılandırmacı olmak üzere ikiye ayırır. Bu kuramları, toplumun tüm bireylerini aynı şekilde etkilediği varsayımları nedeniyle eleştirir (s. 9). Buna karşılık, yorumlayıcı yeniden üretim kuramı geleneksel yaklaşımlara eleştirel bir perspektifle yaklaşmakta ve çocukları pasif değil, topluma aktif katılım sağlayan bireyler olarak ele almaktadır (Corsaro, 2015: s. 18).

Uluslararası alan yazının da etkisiyle, son yıllarda Türkiye'de çocukluk sosyolojisi alanındaki araştırmaların ve bu alana olan ilginin arttığını söylemek mümkündür. Özlem Aydoğmuş Ördem "Çocukluk Sosyolojisi: Paradigmalar, Paradokslar, Eleştiriler" (2020) başlıklı kitabında çocukluk konusunun sosyoloji alanında geç yer edinmesini eleştirerek bu alanın kapsamının genişletilmesi gerektiğini ve Türkiye'de çocukluk sosyolojisinin gelişimi için Avrupa ve Amerika'daki çalışmalarla sınırlı kalmanın yanlış olduğunu vurgulamaktadır. Aydoğmuş Ördem (2020), çocuklarla ilgili tüm sorunların, onları merkeze alarak ve diğer sosyoloji alanlarının desteğiyle araştırılması gerektiğini belirtir. Göç eden ve özel gereksinimli çocukların bu alanda incelenmesi gerektiğini savunarak bu görüşünü örneklerle destekler. Çocukları göç, suç, aile ve eğitim gibi sosyolojinin diğer alt dallarında değil, doğrudan çocukluk sosyolojisi perspektifinden ele almanın daha yerinde bir yaklaşım olduğunu savunur. Aydoğmuş Ördem ayrıca *"*Türkiye'de Çocukluk Sosyolojisi*"* (2010) başlıklı makalesinde eğitimin ve iktidarın çocuklar üzerindeki etkisini ele alır ve özellikle eğitim sisteminin çocuklara söz hakkı tanımayarak ve onları kontrol altında tutarak tek tipleştirdiğini vurgular. (s. 4480). Yetişkin merkezli düzen bu gibi yollarla çocukların belirli konularda söz haklarını sınırlama eğilimindedir (Aydoğmuş Ördem 2010, s. 4481).

Dolunay Şenol ve Seda Taş'ın "Çocuğa Yönelik Sosyolojik Teorilerin Paradigma Düzeyinde Sınıflandırılması" (2020) ve Muhammed Sinan

Karabıyık'ın "Yeni Sosyolojilere Doğru İmkân ve Fırsatlar: Bir Disiplin Olarak Çocukluk Sosyolojisi" (2019) başlıklı makaleleri yetişkin odaklı toplumsal yapıları eleştiren bir teori olarak yeni çocukluk sosyolojisini ulusal literatüre kazandıran önemli kaynaklardır. Ulusal literatüre güncel tartışmaları taşıyan bir diğer önemli eser ise Aylin Dikmen Özarslan'ın "Çocuk ve Çocukluk Sosyolojisi" (2016) adlı çalışmasıdır. Dikmen Özarslan (2016), ayrıca çocukların toplumsal olaylara katılımı ile sosyalleşme kavramı arasında doğrudan bir bağlantı kurar (s. 141). Çocukluğun toplumsal olarak inşa edildiğine ve bu sürecin içinde bulunduğu düzene etki ettiğine dikkat çekerek, bunun aynı zamanda bir sosyalleşme süreci olduğunu vurgular. Çocukların bağımsız bireyler olarak toplumsal hayata etkin bir şekilde katılımını kabul etmek kalıp yargıların yıkılması için kritik bir adımdır.

Childism

Childism kavramı ilk olarak 1970'lerde psikiyatr Chester M. Pierce ve Gail B. Allen tarafından kullanılmış olsa da özellikle son on yılda sosyal bilimlerde önemli bir ilgi odağı haline geldi. Pierce ve Allen, *childism* kavramını yetişkinlerin çocuklar üzerinde otomatik bir üstünlük kurması şeklinde tanımlamıştı (Pierce ve Allen'den aktaran: Myles, 2015: s. 10). Onlara göre, yetişkin merkezli düzen çocukların ihtiyaçlarını doğal olarak ikinci plana atmakta ve bu durum yetişkinlerin toplum içinde daha güçlü bir konumda olmasına yol açmaktadır (Pierce ve Allen'den *aktaran*: Dikmen Özarslan, 2023: s. 69; Myles, 2015: s. 10).

Pierce ve Allen'ın çalışmalarına ek olarak, John Wall ve Elisabeth Young-Bruehl'in araştırmaları da kavram etrafındaki tartışmaya katkı sundu. John Wall, editörlüğünü Anna Mae Duane'nin yaptığı *Childism: The Challenge of Childhood to Ethics and the Humanities* (2013) kitabında *childism* kavramını, çocukların topluma güçlü bir şekilde katılımını teşvik eden bir yaklaşım olarak ele almıştı. Wall'ın kavramı Türkçe literatürde ***çocukizm*** olarak karşılık bulmaktadır. Wall (2013), çocukların toplumda aktif bireyler olabilmesi için daha fazla çalışma yapılması gerektiğini vurgular (s. 70). Wall'ın yaklaşımı, *childism* kavramını feminizme benzeterek, ataerkil sisteme karşı çıkan feminizm gibi çocukların da seslerini duyurması gerektiği fikrine dayanır. Hatta *childism* hareketini feminizme benzer şekilde dalgalara ayırarak, çocukluk çalışmaları açısından önemli bir adım atar (s. 69). Wall (2013), ***childism***'in ilk dalgasının 1980'lerde başladığını ve sosyologların çocukları birey olarak görüp araştırmalarına dahil etmesiyle şekillendiğini ifade eder (s. 69). İkinci dalganın, çocukların yetişkinlerden bağımsız bir şekilde ele alınmasıyla ilgili olduğunu, üçüncü ve en güncel dalganın ise yeni çocukluk sosyolojisi ile birlikte radikal adımların atılmasıyla ortaya

çıktığını savunur (s. 70). Wall'ın *childism* anlayışı, yetişkinlerin ne yaptığına odaklanmaktan çok doğrudan çocukların güçlenmesini amaçlar.

Young-Bruehl, 2012'de yayımladığı *Childism: Confronting Prejudice Against Children* adlı eserinde çocuklara yönelik ön yargıyı ele almaktadır. Bu kitabın ardından *childism* kavramına olan ilgi artmış ve birçok araştırmacı eseri inceleyerek konunun önemine dikkat çekmiştir (Balockaite, 2012; Honeyman, 2013; Kimberly, 2014; Myles, 2015; Wadsworth, 2015). Young-Bruehl (2021), *childism* kavramını, yetişkinlerin çocuklar üzerindeki baskıcı ve önyargılı tutumlarıyla ilişkilendirir (s. 11). Eserinde, danışanlarının yaşadıklarından yola çıkarak özellikle Amerika'da yetişkinlerin narsistik eğilimlerini, çocuklara yönelik istismar ve ayrımcı davranışlarını eleştirel olarak inceler. Çocuklara yönelik ayrımcılığın cinsiyetçilik, ırkçılık ve antisemitizm gibi ayrımcı pratiklere benzer olmakla birlikte daha az görünür olduğunu vurgular. Young-Bruehl'e (2021) göre bu tür ayrımcı tutumlar günlük hayatın olağan akışı içinde fark edilmeden gerçekleşir (s. 15). Örneğin, bir yetişkinin çocukla yaptığı sıradan bir sohbet, aslında yetişkinin sohbeti yönlendirdiği ve çocuğun fikrini önemsemediği bir dinamik içerebilir. Bu tür durumların yaygınlığı, onları normalleştirir ve görünmez kılar.

Young-Bruehl, çocuklara yönelik ayrımcılığı yalnızca bireysel düzeyde değil, siyasal yapı içinde de ele alarak, çocukların çeşitli kurumlar aracılığıyla birer "oyun hamuru" gibi şekillendirilmeye çalışıldığını vurgular. Bu yaklaşım, çocukları yok sayan ayrımcı pratiklerin bir parçasıdır. Alesia Myles (2015), *Casting Light On Childism: Recognizing, Resisting, And Transforming Prejudice And Oppression Against Children* adlı doktora tezinde Young-Bruehl'i destekleyerek toplumda çocuklara yönelik ayrımcı tutumların görünmezliğine dikkat çeker.

Childism ile ilgili bu farklı yaklaşımlar birbirine karşıt olarak değil, bütüncül bir bakış açısıyla ele alınabilir. Young-Bruehl'in çalışmaları, yetişkinlerin çocuklara yönelik ayrımcı tutumlarını çarpıcı bir şekilde ortaya koyar. Pierce ve Allen'in çocuklar üzerindeki yetişkin baskınlığını vurgulaması, Wall'ın çocukların güçlenmesini savunması *childism* konusunda farklı ancak tamamlayıcı bir perspektif sunar. Bu çerçevede, *childism* kavramı, çocuk haklarını ve toplumsal yapıyı daha gerçekçi bir şekilde değerlendirmeye olanak tanımaktadır.

Ulusal literatürde *childism* üzerine çalışmalar arasına çocukların yaşları nedeniyle maruz kaldıkları ayrımcılığı ele alan Aylin Dikmen Özarslan'ın (2020)

"Yaş Ayrımcılığı" başlıklı eseri öne çıkmaktadır. Çocukları toplum içinde azınlık bir grup olarak değerlendiren Özarslan, yetişkinlerin onları yetersiz görme eğiliminde olduğuna dikkat çeker. Özarslan (2023) ayrıca "Childism (Çocuk Düşmanlığı/Çocukizm) Kavramı ve Covid-19 Pandemisinin Bu Bağlamda Değerlendirilmesi" başlıklı makalesinde bu dönemde çocukların, Covid-19'dan en az etkilenen grup olarak görülmeleri nedeniyle göz ardı edildiklerini ve ikinci plana atıldıklarını vurgular (Özarslan, 2023, s. 828). Yine bu dönemde çocukların süper bulaştırıcı olarak nitelendirilmesini çocuklara yönelik yaygınlaşan ayrımcı söylemlerin bir parçası olarak ele alır (Özarslan, 2023: s. 830). Sonuç olarak, pandemi döneminde Türkiye'de yetişkinler ekonomik çarkın dönmesi adına çalışma hayatlarına devam ederken çocuklar eğitimden uzaklaştırılarak toplumla olan bağları koparılmıştır.

Türkiye'de *childism* ve çocukluk kavramlarına dair tartışmaları zenginleştiren bir diğer önemli çalışma, Cogito dergisinin 2022 yılında yayımlanan "Çocuk Düşüncesi" başlıklı sayısıdır. Bu sayıda Aksu Bora, Aylin Dikmen Özarslan, Seran Demiral, Seval Binici, Zeynep Kılıç ve Zeynep B. Erdiller Yatmaz gibi isimlerin katılımıyla gerçekleşen, childism ve çocukluk konularında farklı ve benzer görüşlerin bir arada değerlendirildiği, fikir alışverişine dayalı bir söyleşi yer alır (Cogito, 2022: s. 68-94). Bora bu söyleşide toplumun her alanında ve sistemin her kurumunda çocuklara yönelik önyargının yaygın olduğuna vurgu yapar (Cogito, 2022: s. 78). Erdiller Yatmaz, yetişkinler tarafından "çocuksuz otel, çocuksuz restoran" gibi taleplerin dile getirilmesini, ataerkil toplumda kadınların maruz kaldığı ayrımcılıklara benzetir. Yatmaz, yetişkin-çocuk ilişkisinde de tıpkı kadın-erkek ilişkisinde olduğu gibi "güçsüz düşmanlığı" olgusunun varlığına dikkat çeker (Cogito, 2022: s. 91). Binici de benzer şekilde yetişkin-çocuk ilişkisinin bir güç ilişkisi içerdiğini belirterek, yetişkinlerin çocukları bastırma eğiliminde olduğunu vurgular. Binici, her ne kadar yetişkinlerin de yaş temelli ayrımcılığa maruz kalabileceğini belirtse de çocuklara yönelik ayrımcılığın daha az görünür olduğunu ve esasen güç ilişkisine dayandığını ve bu nedenle, çocukları güçlendirecek adımların atılmasının büyük önem taşıdığını vurgular (Cogito, 2022: s. 86).

3. Yöntem ve Saha Çalışması

Saha çalışmasında yorumlayıcı yaklaşım çerçevesinde nitel araştırma yöntemi ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanıldı. Katılımcılara açık uçlu sorular yöneltilerek ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkileri, ebeveynlik deneyimleri ve bu deneyimleri kuşatan toplumsal bağlam incelendi.

Görüşme formu, katılımcıların sosyo-demografik bilgilerini, kendi çocukluklarına dair anılarını, çocuklarıyla olan gündelik yaşam pratiklerini ve aile-toplum hakkındaki genel görüşlerini öğrenmeye yönelik dört bölüm ve toplam 59 sorudan oluşmaktadır. Sorular literatür taramasına dayalı olarak hazırlanmış ve etik kurul onayından[2] geçirildi. Katılımcılar, araştırmanın amacı ve soruların içeriği hakkında bilgilendirildi, bilgilendirilmiş onam formu ile onayları alındı ve istedikleri zaman görüşmeyi iptal edebilecekleri konusunda bilgilendirildi. Tüm görüşmeler, katılımcıların onayıyla ses kaydı alınarak gerçekleştirildi.

Araştırmanın örneklemi, 7–12 yaşları arasındaki çocuklarına bakım veren evli çiftlerden oluşmaktadır. Bu yaş aralığı, ergenlik öncesi dönemi temsil ettiği için tercih edildi. 7–12 yaş aralığındaki çocuklar hem aile hem de toplum tarafından belirli ölçüde kontrol altında tutulmak istenir, ancak aynı zamanda okul aracılığıyla aileden bağımsız olarak toplumla etkileşime girer ve kişisel gelişimlerinde önemli değişimler yaşarlar. Bu nedenle, bu yaş grubu ebeveynlerinin çocuklara yönelik tutum ve söylemleri mercek altına alındı.Saha çalışması, 8–30 Temmuz 2023 tarihleri arasında Eskişehir'de yürütüldü. Katılımcılara kartopu ve amaca yönelik örneklem yöntemleriyle ulaşıldı. Birbirleriyle evli dokuz anne-baba ve ek olarak iki anne ile görüşmeler gerçekleştirildi. Görüşmelerin çoğunluğu ev ortamında yapıldı. Yalnızca iki katılımcıyla işyerlerinde görüşüldü. Eş olan anne ve babalarla yapılan görüşmeler, ayrı odalarda ve farklı zamanlarda yürütüldü. Ev ortamının tercih edilmesinin nedeni, katılımcıların ebeveynlik rollerini en çok gerçekleştirdikleri ve yaşamlarını sürdürdükleri ortamı gözlemleme olanağı sağlamasıdır. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri Tablo 1'de sunulmaktadır.

[2] Bu araştırma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu tarafından 06/26 sayılı karar ile onaylanmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Katılımcı Kodu	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durumu	Eğitim Durumu	Meslek	Ebeveynlik Durumu	Çocuğun Yaşı
A1	Kadın	34	Evli	Lise	Kasiyer	Anne	8 ve 10
A2	Kadın	34	Evli	Lisans	Kamu Personeli	Anne	7
A3	Kadın	33	Evli	Lise	Ev Hanımı	Anne	11
A4	Kadın	41	Evli	Lisans	Memur	Anne	11
A5	Kadın	41	Evli	Lisans	Ev Hanımı	Anne	8
A6	Kadın	35	Evli	Lise	Ev Hanımı	Anne	12
A7	Kadın	43	Evli	Lise	Satış Danışmanı	Anne	12
A8	Kadın	33	Evli	Lisans	Ev Hanımı	Anne	8
A9	Kadın	41	Evli	Lisans	Esnaf	Anne	12
A10	Kadın	39	Evli	Lise	Ev Hanımı	Anne	10
A11	Kadın	38	Evli	Lise	Ev Hanımı	Anne	9
B1	Erkek	54	Evli	Lise	Emekli	Baba	12
B2	Erkek	45	Evli	Lisans	Esnaf	Baba	8
B3	Erkek	43	Evli	Lise	Memur	Baba	11
B4	Erkek	36	Evli	Lise	Memur	Baba	11
B5	Erkek	42	Evli	Lise	İşçi	Baba	12
B6	Erkek	44	Evli	Lise	Esnaf	Baba	7
B7	Erkek	38	Evli	Lise	İşçi	Baba	8 ve 10
B8	Erkek	38	Evli	Lisans	Memur	Baba	10
B9	Erkek	43	Evli	Lise	Esnaf	Baba	12

Saha çalışmasının tamamlanmasının ardından, elde edilen ses kayıtları ve görüşme notları sistematik bir şekilde analiz edildi. Tüm ses kayıtları eksiksiz olarak transkribe edildi ve metinde öne çıkan temalar incelendi. Analiz sürecinde katılımcılar, anne olanlar için "A", baba olanlar için "B" kodlarıyla sınıflandırıldı. Betimsel analiz yöntemi kullanılarak temalar belirlendi. Temaların saptanmasında hem görüşme formu hem de veri setinden elde edilen bulgular dikkate alındı. Analiz sürecinde, ebeveynlik deneyimlerinin cinsiyetlendirilmiş yapısı, toplumsal bağlamla ilişkisi, kriz anlarında ortaya çıkan tutumlar, tek taraflı saygı beklentisi, gençlere yönelik önyargılar, "hayırlı evlat yetiştirme" anlayışı ve değişen toplumsal yapıya ilişkin algılar öne çıktı. Bu odak noktaları, araştırmanın amaçları doğrultusunda temalar hâline getirildi.

4. Bulgular: Ebeveynlerin Çocuklara Yönelik Söylem ve Tutumları

Saha çalışmasında, gündelik yaşamda ebeveynlerin çocuklara yönelik tutum ve davranışlarında, yetişkin merkezli toplumsal yapının izleri ve özellikle yaygın biçimde "normal" kabul edilen davranış ve söylem kalıpları incelendi. Bu çerçevede gerçekleştirilen görüşmeler, ebeveynlik deneyimleri ile toplumsal cinsiyet rejimi ve sosyal politika sistemi arasındaki ilişkilere, kriz anlarında ortaya çıkan ebeveyn tutumlarına ve toplumsal değerlere uygun olarak meşrulaştırılan yetişkin merkezli yaklaşımlara dair zengin bir veri seti sunmaktadır.

Toplumsal Bağlam ve Ebeveynlik Deneyimi

Görüşmelerde, ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkisi hakkındaki genel görüşlerini sorduğumuzda anne ve babaların ebeveynlik deneyimlerine dair görüşleri arasındaki farklılıklar belirgin bir biçimde ortaya çıktı. Babalar genel olarak ebeveynlik hakkında daha rahat hissettiklerini belirtirken anneler ise daha fazla baskı altında hissettiklerini ifade etti. Babalar çocukları ailelerine katıldıkları andan itibaren bu konuda bir stres yaşamadıklarını, buna hep hazır hissettiklerini, çocuklarının oyun arkadaşı olduklarını ve çocuklarının kendileriyle rahat bir şekilde iletişim kurduklarını belirtirken anneler ise çocuklarıyla ilişkilerinde kendilerini baskıcı olan taraf olarak gördüklerini ve gerilim yaşadıklarını ifade etti. Annelerin ve babaların çocuklarıyla olan ilişkilerini yorumlama farklarına dair bir katılımcı görüşünü şu şekilde ifade etti:

"Babasıyla daha rahat bir şekilde iletişim kuruyor. Benimle de iletişimi iyi ama babasıyla oyun oynamayı daha çok sever kızım. Büyük ihtimalle kendi kafasında bizlere bir rol verdiğinden kaynaklı bu. İşte baba oyun oynar, anne

yemek yapar gibi. Bence iletişim kurması isteğine ve ilgisine göre değişiklik gösteriyor." (A2, 34)

Anneler özellikle uyku, ödev, odalarının toplanması gibi konularda çocuklarıyla çatışmalar yaşadıklarını belirttiler. Bununla beraber, görüşmelerde çocukların duygularını, dersleriyle ilgili bilgileri, okulla ilgili konuları ilk paylaştıkları kişinin anneleri olduğu görülmektedir. Bu noktada ev içi düzeni kurma gibi bir rolün annelerin sırtına yüklenerek onlarda baskı oluşturduğuna yönelik genel bir görüş birliği karşımıza çıkmaktadır.

Annelerin ebeveynlik deneyimlerini aktarırken değindikleri diğer önemli başlıklar özgürlük kaybı ve yetersizlik endişesi oldu. Annelerin çoğu, anneliğin kimi yönlerinde kendini tamamlanmış hissetse de farklı açılardan sürekli eksik bırakıldığını ifade etti. Bu durum, anneliğe atfedilen toplumsal rollerin ve çelişkili beklentilerin kadınlar üzerinde kurduğu baskının bir sonucudur. Feminist literatürde vurgulandığı üzere annelik sadece bireysel bir deneyim değil, patriyarkal düzenin yeniden üretildiği bir kurumdur. Özellikle sosyal çevrede karşılaşılan bir durumda ilk olarak annelerin sorumlu tutulması ve yargılanarak müdahale edilmesi, kadınların öznelliklerini bastıran toplumsal cinsiyet rejiminin işleyişini gözler önüne sermektedir. Bu tabloya annelerin görünmez emek yükü de eşlik etmektedir. Arlie Hochschild'in (1989) "ikinci vardiya" olarak kavramsallaştırdığı biçimiyle kadınlar, ev içindeki bakım ve duygusal emeği üstlenmektedir; Silvia Federici'nin (2012) vurguladığı üzere bu emek, kapitalist ve patriyarkal düzenin sürekliliğini mümkün kılmasına rağmen görünmezleştirilmektedir. Katılımcıların özellikle "akraba" olarak tanımladıkları yakın çevreyi aile meselelerinden uzak tutmaya çalıştıklarına dair anlatıları, hem bu denetim hem de emek üzerindeki baskıya karşı geliştirilmiş bir direnç biçimi olarak okunabilir. Dolayısıyla katılımcılar tarafından annelik, yalnızca bireysel bir deneyim değil; aynı zamanda görünmez emek, toplumsal denetim ve patriyarkal yeniden üretim süreçleriyle iç içe geçmiş bir mücadele alanı olarak deneyimlenmektedir.

Özgürlük kaybı konusunda bazı katılımcılar, anne olduktan sonra kendilerini bilinçli olarak kısıtlamaya gittiklerini aktardı. Hissettikleri özgürlük kaybını bir ölçüde kendi kendilerine dayattıklarını düşünenler de oldu. Bununla birlikte, çoğu anne şartlar sağlansa dahi çocuklarını eşlerine bırakıp içleri rahat bir şekilde dışarıda vakit geçiremediklerini belirtti. Çocukla birlikte her yere gidememe, geç saatlere kadar dışarıda kalamama, plan iptal etme gibi durumları sıklıkla andılar. Bu ifadeler, anneliğin sadece dışsal toplumsal baskılarla değil,

aynı zamanda kadınların içselleştirdikleri sorumluluk ve denetim mekanizmalarıyla da şekillendiğini ortaya koymaktadır. Çağla Ünlütürk Ulutaş (2023), Türkiye gibi ataerkil düzene sahip toplumlarda kadınlarla ilişkilendirilen özelliklerin buna neden olduğunu vurgulamaktadır. Ünlütürk Ulutaş'ın (2023) belirttiği gibi anneliğe yüklenen sorumluluklar duygusal emek sömürüsüne neden olmaktadır (s. 56). Bir katılımcı bu durumu şöyle ifade etti:

"Çocukla her yere gidemiyoruz. Bazen gece dışarı çıkmak istersek, bunu yapamadığımız zamanlar oluyor. Özellikle daha küçükken çocuklar, bu açıdan zorlandım. Kendi ailelerimiz uzakta olduğu için çocukları bırakacağımız bir yer de yoktu. Öyle bırakıp anne-baba rolünden çıkamıyorduk. Ama bu süreçte biz de onlarla birlikte büyüdük. Yapamadığımız etkinlikler için o an üzüldüğüm zamanlar olsa da şu an bu durumlar gözümde büyümüyor. Artık daha büyüdükleri için belki de." (A4, 41)

Çocukları kabul etmeyen oteller ve düğünler gibi mekânlarda, çocukların varlığı çoğu zaman problem olarak algılanmaktadır. Bazı katılımcılar, kafe ve restoran gibi yerlerde çocukların ses çıkarmasının diğer yetişkinleri rahatsız ettiğini ve bu nedenle olumsuz tavırlarla karşılaştıklarını belirtmiştir. Bu anlatılar, yetişkin merkezli toplumsal düzenin ebeveynlik deneyimi üzerindeki etkisini göstermektedir. Dolayısıyla, annelere yüklenen toplumsal rollerin baskısı, onların özgürlüğünü kısıtlayarak kendilerini yetersiz hissetmelerine yol açabilmekte ve yetişkin merkezli toplumsal yapı da bu durumu daha da güçlendirmektedir. Kapalı alanlar hem anneler hem babalar için sorun yaratırken, yetersiz kamusal hizmetler bu sıkıntıları derinleştirmektedir.

Young-Bruehl'in (2021) de vurguladığı gibi, yetişkin merkezli yapı, yetişkinlerin bir zamanlar kendilerinin de çocuk olduğunu unutmalarına neden olmakta ve çocukları toplumun tam hak sahibi bireyleri olarak görmeyip kamusal yaşamdan dışlamaya yönlendirmektedir. Çocukların kendilerini iyi hissedebileceği, ihtiyaçlarını karşılayabileceği ve aidiyet duygusunu yaşayabileceği kamusal mekânların eksikliği, annelerin yaşadığı özgürlük kaybıyla birleşerek hem kadınların hem de çocukların toplumsal yaşama eşit katılımını sınırlamaktadır.

Görüşmelerde ebeveynlik deneyimine dair öne çıkan bir vurgu da maddiyat oldu. Babalar, ilk ebeveynlik dönemlerinde geçim sıkıntısı yaşadıklarını belirtirken, bunu hayatlarında girdikleri farklı bir sürece bağladılar. Katılımcılar, maddiyatla ilgili zorluklara rağmen çocuklarını yük olarak görmediklerinde

hemfikirdi. Bir baba bu görüşü şöyle özetledi: *"Çocuk bir araba değil, araba masraflıdır. Çocuk masraflı değildir."* Buna rağmen, sık sık çocuk bakımının şartlardan kaynaklı masraflı olduğuna işaret ettiler:

"Şu an ikimiz de çalıştığımız için maddi imkânlar zorlamıyor ama genel olarak ülkenin ekonomisi çocukların belirli şeylere ulaşmasına engelliyor. Örneğin geçen bir bebek beğendi, 1.700 TL; 1.700 TL'ye bebek mi olur? Yani istediğini hemen almıyoruz. Aldığımız eşyanın değerini bilsin istiyoruz. Aldığımız oyuncağı iyice harap ettiğinde yenisini alıyoruz. Bazen istediği bir şeyi alamayız diyorum, karttan çek diyor. Kırmızı kart diyor. Nasıl biliyor şaşırıyoruz. Ama çocuk masraf değildir yani ondan kaynaklı değil bu." (A2, 34)

Bir başka baba ise çocuklarının istek ve ihtiyaçlarını karşılamak için onlarla geçireceği zamandan feragat etmek zorunda kaldığını şöyle ifade etti:

"Çocuğumdan sonra çok daha duygusal biri oldum. Önceden agresif bir yapım vardı. Çocuğum olduğunda, daha önce çocuk büyütmüş gibi hissettim. Onunla büyüdüm. Asla yük olarak görmedim. Severek büyütüyorum, o benim için sorumluluğum tabi ki. Bu sorumlulukta genel olarak maddiyata dayanıyor. Toplumsal koşullar ağır geliyor. Bazen çocuk bazı şeylerden mahrum kalabiliyor. Anlayışla karşılıyor ama bizim içimiz rahat etmiyor. Aslında onun için annesi de ben de çalışıyoruz. Onun için çok çalışırken ona vakit ayıramıyoruz çok fazla. Yani daha az çalışıp çocuğuma daha fazla vakit ayırabilmek isterdim. Ama onun isteklerini karşılayabilmek, o maddi gücü elde edebilmek için çalışıyoruz." (B3, 43)

Bu deneyimler, çocukların kamusal yaşamda dışlanmasının yalnızca bireysel tercihlerle şekillenen değil sistemik bir olgu olduğuna işaret etmektedir. Ataerki, çocuk bakımının büyük ölçüde kadınların sorumluluğuna bırakılması ve bu emeğin görünmezleştirilmesi üzerinden işlerken; neoliberal ekonomik yaklaşım, çocuk bakımını maliyet ve verimlilik ekseninde değerlendirmektedir. Türkiye özelinde ise bu durum, çalışma saatlerinin uzunluğu, babaların ev dışında çok zaman geçirmesi ve bakım hizmetlerinin sınırlılığı ile daha da belirginleşmektedir. Anneler bir yandan ekonomik ve sosyal yükümlülükler çerçevesinde çocuk bakımını üstlenirken ve bir yandan da bu emeğin görünmezliği kadınlar üzerindeki toplumsal denetim mekanizmalarını pekiştirmektedir. Çocukların kamusal mekânlarda tam hak sahibi bireyler olarak kabul edilmemesi, maddi kısıtlar, ücretsiz emek yükü ve kısıtlı sosyal hizmetler nedeniyle ebeveynlerin (özellikle de kadınların) toplumsal yaşama katılımını

sınırlayan sistematik bir sorunu ortaya koymaktadır. Bu tablo, sadece bireysel ebeveyn deneyimlerini değil, Türkiye'nin sosyal politika yapısının, toplumsal cinsiyet rejimi ve ekonomik düzen ile nasıl örtüştüğünü ve birbirini nasıl pekiştirdiğini anlamak açısından da kritik önemdedir.

Kriz Anları, Öfke ve Saygı

Çocuklara yönelik tutumlara dair olarak ebeveynlerin anlatılarında belirgin bir başka örüntü ise çocukların öfkelenmesi, üzülmesi veya ebeveynlerine yönelik bir eleştiri yapması durumunda verdikleri tepkilerle ilgiliydi.

Katılımcılar çocukları ne olursa olsun üzüldüğünde ılımlı bir yaklaşım sergilediklerini ifade ettiler. Hemen gidip destek olma davranışı sergileyerek yanında olduklarını vurguladılar. Çocuklarının, bir duruma veya kendilerine öfkelenmesi karşısında ise daha farklı tepkiler gösterdiklerini aktardılar. Başka bir duruma öfkelenmesi karşısında daha ılımlı bir yaklaşım sergilediklerini ifade ederken kendilerine yönelik öfke karşısında o kadar ılımlı olmadıklarını vurguladılar. Bu noktada, katılımcıların özellikle vurguladıkları kavram saygı oldu. Katılımcıların bir kısmı çocuklarının kendilerine öfkelenmesi durumunda karşılıklı bağırma veya o an için çocuğu dikkate almayarak karşılıklı sakinleşmeyi beklediklerini söylediler. Çocuğun sakinleşmesini bekleyen katılımcılar, eğer hata kendilerinde ise özür dilemekle ilgili bir sorun görmediklerini vurguladılar. Bazı katılımcıların ifadelerinde ise tek taraflı saygı beklentisi belirgindi. Çocuklarının saygı duymamasının onları o an içinde daha çok öfkelendirdiğini vurguladılar.

"Şey, belki de yetiştirilme tarzım bilmiyorum. Hani böyle bizde öyle anne babaya sinirlenmez yani nasıl sinirlenmez, saygı o yüzden yani mesela çocuklarım şu anda zaten çocuklarım küçük ama çocuklarımın bana karşı sinirlenmesine. Bilmiyorum, yani kaldıramam herhalde. Yani aslında kaldıramam da değil de saygı hani bana karşı beni kıracak, beni üzecek sözler hareketler istemem tabii ki de." (A3 ,33)

Nihan Kaya (2018), bu konuda önemli bir noktaya parmak basarak, çocuğun saygı görmediği durum karşısında saygı göstermeyi kimden ve nasıl öğreneceğini sorgulamaktadır. Ayrıca toplumumuzda saygının itaat olarak algılandığına ve ilk olarak küçük olandan saygı beklendiğine dikkat çekmektedir (Kaya, 2018: s. 27). Bazı katılımcılar bu karşılıklı öfke durumu sonrasında, kendilerinin takındıkları tutumdan memnun olmadıklarını ve pişman hissederek

sorunu çözmek adına çocuklarıyla iletişim kurduklarını ifade ettiler. Bir katılımcı durumu şöyle açıkladı:

"Yetiştirilme tarzından dolayı çok sinirlenmiyor ama bazen tepki gösterdiği oluyor o zaman uyarırım anne ve babayla nasıl konuşacağını. Bir iki. Üçte dozajını artıyorum. O da zaten asabi bir çocuk değil, hatasını anlıyor. Yani onun da kendi çocukların dünyası var. Onu da anlıyorum ama biz öyle yetiştik. Anne babaya bağırılmaz, güzelce anlatır. Saygıyı korumalı yoksa sinirlenebilir tabi." (B4, 36)

"Ben bir anneyim/babayım" gibi ifadelerle önce çocuklardan saygı beklemek toplumumuzda oldukça yaygındır. Young-Bruehl (2021), *childism* kavramına dikkat çekerek bu tarz durumların ebeveynlik adı altında normalleştirildiğini ve yetişkin olmalarından kaynaklı rasyonel görüldüğünü vurgulamaktadır (s. 15).

Katılımcıların ortaklaştıkları bir diğer konu, çocuklarının kendilerini eleştirmesi karşısında verdikleri tepkilerdi. Eleştiri durumuna ilişkin dikkat çeken nokta, bazı katılımcıların çocuklarının eleştirilerini geçiştirme veya dikkate almama eğilimleriydi. Görüşmelerde çocukların ebeveynlerini eleştirdikleri alanlar arasında sigara içme, odaya girerken kapıyı çalmama, baskıcı davranma ve anlık öfke gibi davranışlar öne çıktı. Bu durumlar karşısında bazı katılımcılar kendi davranışlarını gözden geçirip değiştirmeye çalıştıklarını ifade etti. Katılımcıların önemli bir kısmı ise eleştiri karşısında öfkelendiklerini dile getirdi. Örneğin bir anne, çocuğunun eleştirisi karşısında öfkelendiğini ancak bunun yanlış bir tepki olduğunun farkında olduğunu şöyle ifade etti:

"Çocuğum eleştirdiğinde öfkeleniyorum. Bunun nedenini de bilmiyorum. Ama sadece anne değilim, aynı zamanda bir bireyim. Çocuğumun eleştirdiği her şeyi düzeltemem. Bilmiyorum, sanki eleştirilmeye hakkım yokmuş gibi öfkeleniyorum. Aslında eleştirmeli yani." (A6, 35)

Bazı katılımcılar ise çocuklarının eleştirilerini fazla dikkate almadıklarını belirtti. Bu bağlamda, çocuğun öfkelenmesi, katılımcılar açısından saygı, sınır ve otorite kavramlarının ön plana çıktığı bir durum olarak algılanmaktadır. Bu bulgu, literatürde ebeveynlerin çocuklarına yönelik eleştiri ve öfke tepkilerinin, hem toplumsal normlar hem de bireysel duygusal sınırlar üzerinden şekillendiğini ortaya koyan çalışmalarla uyumludur (Osho, 2006). Osho (2006) öfke anında ebeveynlerin çocuklardan saygı beklemesinin, çocuk üzerinde sınır koyma ve

kontrol etme aracı olarak kullanıldığını belirtmektedir (s. 7, 48). Ayrıca, ebeveynlerin çocukların başkaldıran yapısını engelleme girişiminden ötürü "toplum iradesinin ajanları" hâline geldiklerini vurgulamaktadır (Osho 2006, s. 76).

Çocuklarının eleştirileri karşısında öfke tepkisi gösteren katılımcıların söylemlerinde ortak bir tema mevcuttur. Bu durum, toplum içerisinde anne ve babanın mükemmel olması gerektiği yönündeki normatif algılarla ilişkilendirilebilir. Anne ve babalar, çocuklarının gözünde eleştirilecek yönleri olmadan ideal görünmek isterken, eleştiri karşısında yetersiz hissetmekte ve kaygılanabilmektedirler. Bu bulgu, çocukluk sosyolojisi literatüründe, yetişkin-merkezli beklentilerin çocuk-ebeveyn etkileşiminde nasıl bir rol oynadığını ortaya koyan çalışmaları destekler (Corsaro, 2018). Bu bağlamda, katılımcıların eleştirilere verdikleri tepkiler, bireysel duygusal sınırlar ile toplumsal beklentilerin kesişiminde şekillenmektedir. Bu durum, ebeveynlerin hem kendi öznel deneyimleri hem de toplumun mükemmel ebeveyn normlarına dair algıları üzerinden çocuklarıyla kurdukları ilişkileri anlamak açısından önemlidir.

Toplumsal Değerler Çerçevesinde "Hayırlı Evlat" Yetiştirmek

Görüşmelerde ebeveynler, çocuk yetiştirme süreçlerinde örf, adet, inanç ve toplumsal değerlerin kritik bir rol oynadığını vurguladılar. Bu konuda, katılımcıların anlatılarında "vatana hayırlı evlat yetiştirmek," "inançsız olma," "başka dine geçme," "örflerini bilmeme," "sünnet," "cinsel yönelim" ve bireysellik temaları ön plana çıktı. Çoğu katılımcı, dinine bağlı, adetlerini ve kültürünü bilen çocuklar yetiştirmek istediklerini ifade etti. Günümüz çocuklarının büyüklerine saygı, örf ve adetleri bilme, ahlak ve inanç konularında eksik kaldıkları yönünde eleştiriler dile getirildi. Bu konulara önem veren ve bilinçli olarak yetiştirilen çocukların hem gelecek için değerli bir nesil olacakları hem de yetişkinlerin değerlerinin taşıyıcısı olacakları konusunda katılımcılar arasında fikir birliği vardı.

Katılımcılar, günümüz çocukluk anlayışının değiştiğini ve bu farklılaşmaların çoğunlukla olumsuz olduğunu belirttiler. Bir katılımcı, günümüz gençliğinin dinsiz, saygısız ve doyumsuz bir nesil olarak yetiştiğini ifade ederek, çocuklara yönelik beklentilerini şöyle dile getirdi: "Çocuklar için önemli olan, vatanını, milletini, insanları özelliklerine göre değil, insan olduğu için; kuşu, böceği, kedi, köpeği ve yaşadığı ortamı sevmek olmalı" (B2, 45). Benzer şekilde, bazı katılımcılar, toplumun estetik, gösteriş ve özenti odaklı değerlerinin çocuklar üzerinde belirleyici olduğunu vurguladılar. Giyim tarzları ve konuşma biçimleri üzerinden çocukların geleneksel "çocukluk" algısının dışına çıktığını ve bunun

yetişkinler ile çatışmalara yol açtığını ifade ettiler. Bu farklılaşmalar, çocukların yetişkinler tarafından eleştirilmesine ve yönlendirilmeye çalışılmasının sebebi olarak gösterildi.

Buna ek olarak, ebeveynler genel olarak gençlerin cinsel yönelimleri konusunda eleştirel ve tepki odaklı bir tutum benimseyeceklerini ifade ettiler. Eşcinsellik gibi ebeveynlerin aile ve gelenek değerlerine ters düşen durumlarda, katılımcılar çocuklarını kontrol altında tutmaya çalışacaklarını ve gerektiğinde psikolojik destek ("düzeltme") yollarına başvuracaklarını ifade ettiler. Bununla beraber, katılımcıların bir kısmı çocuklarının değerlerine ters olmasına rağmen yanlarında olacaklarını vurguladı:

"Cinsel yönelim aile yapımıza ters olan bir durum. Bu dinle veya aileyle de değil; hastalık olabilir, iç bir his olabilir. Çok büyük tepki vermeden düzeltmeye çalışırım. Düzelmezse çocuğum yani sokağa atacak değilim ya." (B5, 42)

Benzer şekilde, din konusunda katılımcılar çocuklarının farklı bir dine geçmesini veya inançlarını sorgulamasını istemediklerini ifade ettiler. Bu noktada, bazı katılımcılar oğlan çocuklarının sünnet edilmesi gerektiğini savundular ve günümüzde bazı ebeveynlerin bunu yaptırmadığını eleştirdiler. Sünnetin hem sağlık hem de dini açıdan gerekliliğine vurgu yaptılar.

Görüldüğü gibi görüşmelerde toplumsal normlar katılımcıların çocukları ve gençleri değerlendirdiği bir eksen olarak öne çıktı. Ebeveynler bu konuda, direkt olarak kendi çocuklarına dair olumsuz ifadelerde bulunmak yerine, yargılamalarını daha genel bir çerçevede, çocukluk ve gençlik üzerinden dile getirdiler. Bu söylemler, çocuklara yönelik "hayırsız," "inançsız" veya "saygısız" gibi kalıp yargıların sıkça kullanıldığını ve yetişkinlerin düzenin ve değerlerin dışına çıktıklarını düşündükleri çocukları ayrıştırdığını göstermektedir. Örf, adet ve dini değerleri bilen çocuk "hayırlı evlat" olarak tanımlanırken, değerlerin dışında kalan çocuk "hayırsız" olarak etiketlenmektedir. Bu anlatılar ebeveynlerin çocuklarını hangi değerler ve normlar aracılığıyla tanımlamak istediklerine dair ipuçları içermektedir. Osho (2006), ebeveynleri "toplum iradesinin ajanları" olarak nitelendirmekte ve çocukların toplumsal değerler ve düzen çerçevesinde belli sınırlar içinde yetiştirilmesini öncelikli görev olarak vurgulamaktadır (s. 76). Çocukların bu sınırların dışına çıkarak kendi fikirlerini geliştirmesi ise pek sıcak karşılanmamaktadır (Güçlü, 2016, s. 8). Benzer şekilde, ebeveynler çocuklara belli değerleri aktararak, eleştirmemeleri gereken konuları öğretmeye çalışır; bu

süreç, çocuğun kendi ideolojisinin oluşmasına yol açar (Aydoğmuş Ördem, 2010, s. 4481).

5. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma, orta sınıf ebeveynlerin çocuklara yönelik söylem ve tutumlarını, yetişkin-merkezli toplumsal yapıya odaklanarak incelemektedir. Anne ve babalarla gerçekleştirilen görüşmeler, toplumsal yapı ile ebeveynlik deneyimleri arasındaki ilişkiyi, çocuklara yönelik ortak tutumları ve toplumsal normlara uygun çocuk yetiştirme konusundaki kalıpları ortaya koyan veriler sunmaktadır. Saha çalışması özellikle, ebeveynlerin çocuklara yönelik tutum ve söylemlerinde ortaya çıkan ayrımcılık olgusuna odaklanmaktadır. Ebeveynlerin gündelik yaşamları ve bakış açıları, sosyal yapı ve normların çocuklar üzerindeki etkilerini ortaya koyan önemli ipuçları sağlamaktadır.

Görüşmelerden elde edilen başlıca bulgulardan biri, annelik ve babalık deneyimleri arasındaki farklara işaret etmektedir. Anneler, çocuk sahibi olduktan sonra üzerlerine yüklenen sorumluluğun ağırlığını ve çocuklarla aralarındaki çatışmaları vurgulamaktadır. Buna karşılık babalar, ebeveynliğe adapte olma sürecinde zorlanmadıklarını ve görece rahat olduklarını belirtmektedir. Annelerin ve babaların ebeveynlik deneyimine dair anlatıları, ebeveynliğin farklı toplumsal konumlar üzerinden şekillendiğini ve bu farklılıkların çocukların gündelik yaşamını doğrudan etkilediğini göstermektedir. Bulgular ayrıca, çocukların kamusal yaşamda dışlanmasına yol açan yapısal koşulların ebeveynlik deneyimini kuşattığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda mevcut tahakküm sistemlerinin etkisi görünür hâle gelmektedir. Ataerkil sistem, çocuk bakımını büyük ölçüde kadınların sorumluluğuna bırakıp bu emeği görünmez kılarken; neoliberal yaklaşım, bakım faaliyetlerini maliyet ve verimlilik üzerinden değerlendirmektedir. Türkiye bağlamında uzun çalışma saatleri, kadınların işgücü piyasasındaki zayıf konumu ve bakım hizmetlerinin yetersizliği bu durumu daha da görünür kılmaktadır.

Katılımcıların dikkat çektiği bir başka konu, çocukların bazı ortamlarda istenmemesi ve çocuklara uygun açık alanların eksikliğidir. Özellikle anne katılımcılar, çocukları kabul etmeyen oteller ve düğünler gibi mekânlarda çocukların varlığının çoğu zaman problem olarak algılandığını vurgulamaktadır. Kapalı alanlara çocukları ile giden ebeveynler, çocuklar ufak bir ses dahi çıkardığında yetişkinlerin olumsuz tavırlar sergilediğini belirtmektedir. Bu ifadeler, çocukların toplumsal alanda yeterince kabul görmediğini göstermektedir.

Çocukların kamusal mekânlarda tam hak sahibi bireyler olarak görülmemesi, mevcut sosyal politika yapısının sınırlılıklarıyla birleşerek onların toplumsal yaşamdan dışlanmasına yol açmaktadır. Ebeveynlik deneyimlerinin özellikle anneler açısından yoğun emek ve denetim mekanizmalarıyla iç içe geçmesine; çocukların ise yapısal eşitsizliklerin doğrudan öznesi hâline gelmesine neden olmaktadır. Bu bulgular, Türkiye'de ebeveynlik deneyimleri ve çocukların kamusal yaşam koşulları arasındaki yapısal bağları analiz ve yorumlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Young Bruehl (2021), çocuklara yönelik ayrımcı tutumların kamusal alanlarda (sokaklar, toplu taşıma araçları, restoranlar vb.) görünür olmadığını vurgular (s.15). Bu görünmezliğin temel nedeni, çocukların gündelik yaşamda karşı karşıya kaldığı ayrımcı pratiklerin olağan bir hal almasıdır. Çocukların görüşlerinin dikkate alınmaması, karar süreçlerine dahil edilememeleri, düğün ve restoran gibi alanlarda istenmemeleri ya da toplu taşıma da yanlarında bir yetişkin olmadığında baskılayıcı tutumlarla karşılaşmaları ayrımcı pratiklere örnek teşkil etmektedir. Ancak, katılımcıların deneyimlerinde görüldüğü gibi devamlılığı olan bu ayrımcı tutumlar çocukların yanında ebeveynlerini de olumsuz etkilemektedir.

Ebeveyn görüşmelerinde dikkat çeken ikinci örüntü, kriz anlarıyla ilgili anlatılarda belirginleşen tek taraflı saygı beklentisidir. Katılımcıların çoğu, çocuklarının öfke duygularını ifade etmesini kabul etmediklerini belirtmektedir. Bu noktada saygı, anahtar bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, ebeveynler için çocuğun öfkelenmesi, saygı, sınır ve otorite kavramlarının ön plana çıktığı bir anlatı içine yerleştirilmektedir. Jenks (2005), bu durumu yetişkinlerin güç, kimlik ve rol kavramları aracılığıyla çocuklar üstünde baskı kurması olarak değerlendirmektedir (s. 5). Benzer bir örüntü, çocukların ebeveynlerine yönelik eleştirilerini dile getirmesi sırasında da gözlemlenmektedir. Çocuklarının eleştirileri karşısında öfkelendiklerini ifade eden katılımcıların söylemlerinde ortaklıklar, toplum içerisinde anne ve babanın mükemmel olması gerektiği yönündeki normatif algılarla ilişkilendirilebilir. Anne ve babalar, çocuklarının gözünde eleştirilecek yönleri olmadan ideal görünmek isterken, eleştiri karşısında yetersiz hissetmekte ve kaygılanabilmektedirler. Bu bulgu, çocukluk sosyolojisi literatüründe yetişkin-merkezli beklentilerin çocuk-ebeveyn etkileşiminde nasıl bir rol oynadığını ortaya koyan çalışmaları destekler (Corsaro, 2018). Bu durum, ebeveynlerin hem öznel deneyimleri hem de toplumun mükemmel ebeveyn normlarına dair algıları ışığında çocuklarıyla kurdukları ilişkileri anlamak açısından önemlidir.

Ebeveynlerin ifadelerinde ortaklaştıkları diğer tema, çocuklara yönelik uygun davranışların nasıl olduğu konusundaki bakış açıları ile toplumsal değerlerin ilişkisine dairdir. Katılımcılar, çocuklarına yönelik tutumlarında örf, adet, inanç ve toplumsal değerlerin kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, ebeveynlerin anlatılarında "vatana hayırlı evlat yetiştirmek", "inançsız olma", "başka dine geçme", "örflerini bilmeme", "sünnet", "cinsel yönelim" ve "bireysellik" gibi temalar ön plana çıkmaktadır. Çoğu katılımcı, dinine bağlı, adetlerini ve kültürünü bilen çocuklar yetiştirmek istediklerini ifade etmektedir ve günümüzde çocukların ve gençlerin büyüklerine saygı, örf ve adetleri bilme, ahlak ve inanç konularında eksik kaldıkları yönünde eleştirilerini dile getirmektedir.

Gençlere ve çocuklara yönelik olumsuz kalıp yargılar, ebeveynlerin baskıcı, sert veya çocukların haklarını sınırlandırıcı tutumlarını normalleştiren anlatıların bir parçası olarak öne çıkmaktadır. Bu noktada Koçer (2020), Tanzimat döneminde çocukların "vatansever" ve "ahlakın taşıyıcısı" olarak yetiştirildiği; ancak günümüzde küreselleşmenin etkisiyle "tüketici çocukluğun" ön plana çıktığını sunmaktadır (s.1221). Bu vurgu, son dönemde ebeveynlerin çocukları toplumsal değerlerinden uzaklaşmış olarak algılamalarının arka planını anlamaya yardımcı olmaktadır. Çocukluk algısındaki bu dönüşüm, ebeveynlerin değer aktarımı ile çocukları arasında çatışmalara neden olmanın yanında ebeveynleri çocuklarını kontrol etmeye yöneltmektedir.

Sonuç olarak, araştırmanın bulguları ebeveynlik pratiklerinde yetişkin merkezli toplumsal yapının izlerine ve ebeveyn deneyimlerinin toplumsal cinsiyet rejimi ile sosyal politika sistemi gibi yapısal koşullarla ilişkisine ışık tutmaktadır. Katılımcı anlatıları, ebeveynlerin çocuklara yönelik tutumlarında güç ve otorite ilişkilerinin belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Bu çerçevede ebeveynlerin eleştirel yaklaşımları, çocukları birey olarak değil, aile ve toplum değerlerinin taşıyıcısı olarak konumlandırmakta; çocukların tercihleri ve kimlikleri, yetişkin-merkezli normlar doğrultusunda sınırlandırılmaktadır. Dolayısıyla çocuk yetiştirme pratikleri, yalnızca bireysel sorumluluk alanı olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel değerlerin yeniden üretildiği bir süreç olarak şekillenmektedir. Bu bağlamda, çocuk-ebeveyn ilişkilerinde güç dinamikleri, değer aktarımı ve toplumsal normların etkileşimi, çocuğa yönelik ayrımcılığı anlamak açısından önemli bir tartışma zemini sunmaktadır.

Yeni çocukluk sosyolojisi, çocukların toplumsal araştırmalarda ikincil konumlara indirgenmesini eleştirerek, onların toplumsal yaşamın aktif öznesi olduğunu vurgulamaktadır. Bu çalışma da çocuğa yönelik ayrımcılık olgusunu bu

kuramsal çerçeve doğrultusunda değerlendirmiştir. Ayrıca, yetişkinlerin çocuklara yönelik baskıcı ve önyargılı tutumlarını anlamada *childism* kavramı açıklayıcı bir analitik araç olarak kullanılmıştır. Bu doğrultuda, gelecekte gerçekleştirilecek saha araştırmaları, toplumsal yapının çocuğa yönelik ayrımcılık pratikleriyle ilişkisini daha derinlemesine kavramak ve çocukluk sosyolojisinin kuramsal zenginliğini artırmak bakımından önemli katkılar sağlayacaktır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: *Yazarlar, çıkar çatışması bildirmemiştir.*

Ek Beyan: *Çalışmaya 1. yazar %60, 2. yazar %40 oranında katkı sağlamıştır.*

Etik Kurul Onayı: *Bu araştırma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu tarafından 04/05/2023 tarih ve 06/26 numaralı kararı ile onaylanmıştır.*

Kaynakça

Altuntaş, B. (2021). *Mendile, simite, boyaya, çöpe... Ankara sokaklarında çalışan çocuklar*. İletişim Yayınları.

Ariès, P. (1962). *Centuries of childhood*. London: Jonathan Cape Ltd.

Aydoğmuş Ördem, Ö. (2020). *Çocukluk sosyolojisi: Paradigmalar, paradokslar, eleştiriler*. İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Aydoğmuş Ördem, Ö. (2010). Türkiye'de çocukluk sosyolojisi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 16*(31), 4469–4492.

Baločkaitė, R. (2012). Childism: Confronting prejudice against children by Elisabeth Young-Bruehl. *Yale University Press*, 517–519.

Bora, A., Binici, S., & Demiral, S. (2022). Çocuklardan taraf olmak: Çocuk düşmanlığına karşı çocukizm. *Cogito: Çocuk düşüncesi*, 68–94.

Corsaro, W. A. (2015). *The sociology of childhood*. SAGE.

Corsaro, W. A. (2018). *Children's worlds: Developing social understanding*. Routledge.

Çayır, K., & Ayan, M. (2018). *Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Çelenk, S. (2010). Ayrımcılık ve medya. İçinde B. Çaplı & H. Tuncel (Ed.), *Televizyon haberciliğinde etik sorunlar* (s. 211–228). Ankara: Fersa Matbaacılık.

Dalfidan, F. (2020). Sosyolojide çocukluğun ve çocukların yeri: Çocukluk sosyolojisinin erken dönem kurumsallaşma sorunları üzerine bir tartışma. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi, 5*(2), 103–123.

Dikmen Özarslan, A. (2016). *Çocuk ve çocukluk sosyolojisi*. İstanbul: Resse Yayınları.

Dikmen Özarslan, A. (2023). Childism (çocuk düşmanlığı/çocukizm) kavramı ve Covid-19 pandemisinin bu bağlamda değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25*(2), 816–843.

Dikmen Özarslan, A. (2020). Yaş ayrımcılığı. İçinde *2. Uluslararası Ayrımcılık Konferansı* (s. 153–161). İstanbul: Eşit Haklar İçin İzleme Derneği.

Erdoğan, T., & Vakıf, B. (2020). Çocukluk sosyolojisinin tarihsel gelişimi ve kuramsal temelleri. *SEFAD*, 461–486.

Ezmeci, F., & Çoban Söylemez, E. T. (2017). Çocukların yer aldığı reklamların çocuklara ve yetişkinlere verilen mesajlar, roller ve cinsiyete yönelik ayrımcılık unsurları açısından incelenmesi. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, 26*, 247–279.

Federici, S. (2012). *Revolution at point zero: Housework, reproduction, and feminist struggle*. PM Press.

Güçlü, S. (2016). Çocukluk ve çocukluğun sosyolojisi bağlamında çocuk hakları. *Sosyoloji Dergisi, Armağan sayısı*, 1–22.

Gürdal Demir, A. (2013). Sosyolojinin ihmal edilen kategorisi çocuklar üzerinden çocukluk sosyolojisine ve sosyolojiye bakmak. *İş, Güç: Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 15*(4), 1–26.

Hochschild, A. R. (1989). *The second shift: Working families and the revolution at home*. Viking.

Honeyman, S. (2013). [Review of the book *Childism: Confronting prejudice against children*, by E. Young-Bruehl]. *Children's Literature Association Quarterly, 38*(1), 126–129.

James, A., Jenks, C., & Prout, A. (1998). *Theorizing childhood*. Teachers College Press.

James, A., & Prout, A. (Ed.). (1997). *Constructing and reconstructing childhood: Contemporary issues in the sociological study of childhood* (2. bs.). Routledge. (İlk baskı 1990)

James, A. (2013). *Socialising children*. Palgrave Macmillan.

Jenks, C. (2005). *Childhood: Critical concepts in sociology*. RoutledgeFalmer.

Karabıyık, M. S. (2019). Yeni sosyolojilere doğru imkân ve fırsatlar: Bir disiplin olarak çocukluk sosyolojisi. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi, 1*, 163–178.

Kaya, N. (2018). *İyi aile yoktur*. İstanbul: İthaki Yayınları.

Koçer, D. N. (2020). İdeal çocuk'tan "küresel tüketici"ye: Türkiye'de çocuk dergileri ve çocuk imgesi. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 31*(13), 1218–1237.

Huggins-Hoyt, K. Y. (2014). Review of *Childism: Confronting prejudice against children*, by E. Young-Bruehl. *Journal of Human Behavior in the Social Environment, 24*(3), 415–416.

Mamur Işıkçı, Y. (2015). *Çocuk gözüyle Türkiye'de çocuk hakları sorunu*. Ankara: Serya Yayıncılık.

Mayall, B. (Ed.). (1994). *Children's childhoods: Observed and experienced*. Psychology Press.

Myles, A. (2015). *Casting light on childism: Recognizing, resisting and transforming prejudice and oppression against children* (Doktora tezi). Widener University.

Onur, B. (2007). *Çocuk, tarih ve toplum*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Onur, B. (2005). *Türkiye'de çocukluğun tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Osho. (2006). *Çocuk: Kendin olma özgürlüğü* (M. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Hayat Yayınları.

Pamuk, D. (2018). Yaş ve toplumsal cinsiyetin kesişimselliği: Toplumsal cinsiyeti ve yaşı oluşturma. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 74–84.

Postman, N. (1995). *Çocukluğun yok oluşu* (K. İnal, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Prout, A. (2005). *The future of childhood: Towards the interdisciplinary study of children*. RoutledgeFalmer.

Spyrou, S. (2021). A preliminary call for a critical public childhood studies. *Childhood, 28*(2), 181–185.

Şenol, D., & Taş, S. (2020). Çocukluğa yönelik sosyolojik teorilerin paradigma düzeyinde sınıflandırılması. *Ekev Akademi Dergisi*, 185–202.

Şirin, M. R. (2019). Değişen çocuk ve çocukluk (Biraz tarih ve felsefe, biraz sosyoloji ve çocuk sosyolojisi). *Çocuk ve Medeniyet, 1*, 5–39.

Tezcan, M. (2012). *Çocuk sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Tunçay, G. Y. (2020). Toplumda yaşa bağlı ayrımcılık. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi, 3*(1), 1–5.

UNICEF. (t.y.). Çocuklar için bilgi: Çocuk hakları hakkında. 6 Ocak 2024 tarihinde https://www.unicefturk.org/ adresinden erişildi.

Ünlütürk, Ç. (2023). Bakım yükü kimin yükü? Türkiye'de çocuk bakım rejimi. *İktisat ve Toplum Dergisi, 149*, 44–56.

Veale, A. (2005). Creative methodologies in participatory research with children. In *Researching children's experience: Approaches and methods* (pp. 253–272).

Young-Bruehl, E. (2021). *Çocuk düşmanlığı: Çocuklara karşı önyargıyla yüzleşme* (A. Bora, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Wadsworth, S. (2015). The year of the child: Children's literature, childhood studies, and the turn to childism. *American Literary History, 27*(2), 331–341.

Wall, J. (2013). Childism: The challenge of childhood to ethics and the humanities. In A. M. Duane (Ed.), *The children's table: Childhood studies and the humanities* (pp. 68–84). University of Georgia Press.